

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หนึ่งในกระบวนการพัฒนาสังคมและการพัฒนาทางการเมืองที่สำคัญ เพื่อให้สังคมก้าวหน้าและยกระดับความเป็นประชาธิปไตย คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ นักธุรกิจ กลุ่มองค์กรเอกชนต่างๆ นักศึกษา นักเรียนและประชาชนทั่วไป การที่ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบและถ่วงดุลมากขึ้นนี้ ได้ทำให้สังคมไทยเกิดเหตุการณ์ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญ 3 ครั้ง คือ

ครั้งแรกในปีพ.ศ. 2516 โดยนิสิตนักศึกษาได้มีกิจกรรมร่วมกันไปสังเกตการณ์เลือกตั้งทั่วไป แล้วรวมตัวกันเป็นศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งต่อมาได้ทำกิจกรรมและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน คือ การประท้วงขึ้นคำรณเมล์ การรณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ผลจากการรวมตัวซึ่งประสบความสำเร็จทำให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษามีความเชื่อมั่นมากขึ้น เข้าใจและตระหนักถึงศักยภาพของตน จึงได้หันเหจากการต่อต้านประท้วงประเด็นเล็ก ๆ มาเป็นการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งนำไปสู่การต่อสู้ทางการเมืองในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 (ลิขิต ธีรเวคิน, 2539: 136) การเคลื่อนไหวทางสังคมในครั้งนั้นถือเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองยุคใหม่ของไทยที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นการลุกฮือของประชาชนนับแสนคน เพื่อต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหาร หรือเรียกว่าเป็นการต่อต้านระบอบอมาตยาธิปไตย เป็นการเปิดประวัติศาสตร์บทบาทใหม่ทางการเมืองไทยในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาที่มีการรวมตัวกัน และเป็นแกนนำในการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตยของประชาชน นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (ดุษฎี เรื่องศิริ, 2549: 4-5) จบลงด้วยการที่ขบวนการประสบความสำเร็จในการขับไล่เผด็จการทหารออกไป และประเทศไทยสามารถกลับมาสู่ระบอบการปกครองที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วนของสังคม เข้ามามีส่วนในกระบวนการนิติบัญญัติ และกระบวนการบริหาร ลดบทบาทของผู้กุมอำนาจทางทหารซึ่งมีอำนาจเหนือการเมืองเป็นเวลาหลายทศวรรษลง ประชาชนเกิดความตื่นตัวในเรื่องสิทธิ อำนาจ หน้าที่ของตนมากยิ่งขึ้น

ครั้งที่สองที่นักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอีกครั้ง คือ การประท้วงการกลับมาของจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2519 จนเป็นเหตุให้เกิดการปฏิวัติโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน กระทั่งทำให้มีการเสียเลือดเนื้อของนักศึกษาประชาชนในการ

ชุมนุมและมีผลผลักดันให้นักศึกษาพากันหนีเข้าป่าในเวลาต่อมา (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2528: 443) สิ่งที่เกิดขึ้นแสดงถึงความตื่นตัวทางการเมืองและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างกว้างขวาง ซึ่งรวมถึงประชาชน นิสิต นักศึกษา นักเรียน ร่วมกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญต่อต้านการปกครองของจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียรและพันเอกณรงค์ กิตติขจร ซึ่งเป็นผู้นำของประเทศในขณะนั้น

ครั้งที่สามวิกฤตการณ์ทางการเมืองเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 หรือที่เรียกกันติดปากว่า "เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ" ซึ่งนำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 และการปฏิรูปการเมือง นับเป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่นักศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและก่อให้เกิดบาดแผลลึกทางใจระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ซึ่งยังไม่สามารถสมานได้สนิทจนกระทั่งทุกวันนี้

จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา สังคมไทยได้เปลี่ยนจากลักษณะการนิ่งเฉย ปล่อยให้ผู้ถืออำนาจรัฐดำเนินกิจกรรมทางการเมืองการปกครองแต่ฝ่ายเดียวมาเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนในการตรวจสอบมากยิ่งขึ้น ผู้นำกลุ่มทางสังคมรุ่นใหม่ได้เคลื่อนไหวปลุกเร้าให้สังคมตื่นตัวเพื่อเข้ามามีส่วนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างจริงจังมากขึ้น เห็นได้จากการที่นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมีการรวมตัวเป็นกลุ่มชมรมต่างๆ ทั้งในลักษณะภูมิภาคถิ่นกำเนิดของสมาชิกและตามประเภทกิจกรรมที่กลุ่มตนเองมีความสนใจ ในขณะที่ภายนอกสถาบันการศึกษาก็เกิดมีองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เกิดขึ้นมากกว่าสองร้อยหน่วยงาน ผู้ใช้แรงงานมีการรวมตัวกันเป็นสหภาพและสหพันธ์แรงงานของสถานประกอบการเอกชนและของรัฐวิสาหกิจทั้งหมด แสดงให้เห็นถึงการถ่วงดุลแห่งอำนาจนอกรัฐสภาอย่างมีนัยที่น่าสนใจยิ่ง

ในระยะสามทศวรรษที่ผ่านมา เช่นเดียวกับสังคมอื่นสังคมไทยได้พัฒนาตนเอง โดยมีลักษณะสำคัญ 11 ประการ (Uwe John, 2000: 5-6) ได้แก่

- 1) ผลการเลือกตั้งไม่แน่นอน (ไม่สามารถล่วงหน้าได้เช่นในยุคก่อน) ฝ่ายค้านมีความสำคัญและมีผู้สนับสนุนมากขึ้น หากมาตามวิถีทางรัฐธรรมนูญแล้วไม่มีกลุ่มใดที่จะไม่มีสิทธิตั้งพรรคการเมืองและเข้ามาร่วมแข่งขันในการเลือกตั้ง
- 2) ฝ่ายทหารและฝ่ายใดก็ตามที่ไม่ชอบด้วยระบอบประชาธิปไตยต่างยอมรับและยอมตนอยู่ภายใต้อำนาจของพลเรือนที่ได้รับการเลือกตั้ง

- 3) ประชาชนมีช่องทางในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมืองหลายช่องทาง มีตัวแทน มีความหลากหลาย มีเสรีภาพในการจัดตั้งและเข้าร่วมสมาคมต่างๆ
- 4) บัณฑิตบุคคลมีเสรีภาพที่จะเชื่อ แสดงความคิดเห็น อภิปรายถกเถียงวาทกรรมต่างๆ การพิมพ์ การรวมกลุ่ม การประท้วงและการยื่นข้อเรียกร้อง
- 5) มีแหล่งข่าวสารทางเลือกหลายแหล่ง (รวมทั้งสื่ออิสระ) ซึ่งประชาชนสามารถเข้าถึงได้
- 6) อำนาจบริหารถูกจำกัดด้วยอำนาจเฉพาะขององค์กรทางการเมืองปกครองอื่นๆ เช่น ศาลที่เป็นอิสระ รัฐสภาและกลไกของการตรวจสอบในแนวนอน
- 7) เสรีภาพของประชาชนได้รับการคุ้มครองจากฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระไม่เลือกปฏิบัติ โดยคำวินิจฉัยของฝ่ายตุลาการนี้จะได้รับการบังคับให้เป็นตามนั้น และได้รับการเคารพจากฝ่ายอื่นๆทุกฝ่าย
- 8) ประชาชนมีความเท่าเทียมกันในทางการเมือง
- 9) ชนกลุ่มน้อยไม่ถูกรังแก
- 10) หลักนิติธรรมคุ้มครองประชาชนมิให้ถูกใช้อำนาจคุกคาม
- 11) รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางการเมืองในลักษณะดังกล่าวข้างต้นก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญ ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายปีพ.ศ. 2548 จนถึงต้นปีพ.ศ. 2549 โดยจุดเริ่มต้นมาจากรายการวิเคราะห์วิจารณ์รัฐบาล "เมืองไทยรายสัปดาห์" โดย นายสนธิ ลิ้มทองกุล เจ้าของหนังสือพิมพ์และเป็นคอลัมนิสต์ที่ได้รับความนิยมเชื่อถืออย่างสูงในกลุ่มผู้นำทางสังคม (Social elites) เป็นผู้ดำเนินรายการ ออกอากาศทางโทรทัศน์ซึ่งมีผู้ชมทั่วประเทศสนใจติดตามชมทุกคืนวันศุกร์ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. แต่มาภายหลังรายการนี้ได้ถูกระงับมิให้ออกอากาศ จึงเป็นเหตุให้ผู้จัดรายการต้องเปลี่ยนการนำเสนอจากโทรทัศน์ในความควบคุมของรัฐ มาเป็นการอภิปรายในห้องประชุมมหาวิทยาลัยและสาธารณสถานอื่นๆที่เหมาะสม และเพราะมีข้อมูลที่ น่าสนใจและน่าเชื่อถือชวนให้ติดตาม บวกกับลีลาและบุคลิกภาพของนายสนธิ ทำให้มีผู้ติดตาม

ฟังและชมมากยิ่งขึ้น ไม่นานการชุมนุมเพื่อรับฟังข่าวสารได้ก่อตัวกลายเป็นขบวนการประท้วง รัฐบาลนายกรัฐมนตรีนาย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ด้วยประเด็นที่นายกรัฐมนตรีนาย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จำกัด (มหาชน) ของครอบครัวให้แก่กองทุนขนาดเล็กซึ่งเป็นองค์กรเพื่อการลงทุนของรัฐบาล สิงคโปร์ ปรากฏเป็นที่เชื่อกันทั่วไปว่าเป็นธุรกรรมที่ซ่อนเงื่อนงำกับหลักการจัดเก็บภาษีที่ชอบด้วย กฎหมายและที่สำคัญคือ เป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายความมั่นคงของชาติ ทำให้สังคมใน ขณะนั้นพาดังคำถามว่านายกรัฐมนตรีนาย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะดำรงตำแหน่งอันสำคัญยิ่งทางการเมืองหรือไม่ ซึ่งเรื่องนี้ได้จุดประกายให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างกว้างขวาง

ปัญหาดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งนำไปสู่การเกิดวิกฤตทางการเมือง 2549 ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ 14 ตุลา 6 ตุลาและเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ตรงที่ ผู้เข้าร่วมชุมนุมส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางที่ประกอบไปด้วยนักศึกษา รวมทั้งคณาจารย์ มหาวิทยาลัยทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัดเป็นแกนนำ นักวิชาการ สถาบันวิชาชีพ นักธุรกิจ ฯลฯ ที่มีข้อเรียกร้องในการให้นายกรัฐมนตรีนาย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พ้นจากตำแหน่งและต้องการให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อปฏิรูปทางการเมือง ภายใต้ความคิดเห็นอันหลากหลาย กลุ่มต่างๆทางสังคมต่างออกมาแสดง จุดยืนของตน ในการเรียกร้องเพื่อประชาธิปไตยในรูปแบบต่างๆ กลุ่มหนึ่งที่นำจับตามองคือ กลุ่ม นักเรียน "ขาสั้น-คอซอง" ในระดับมัธยมศึกษาที่ยังไม่มีสิทธิ์ในการเลือกตั้งแต่กลับออกมาแสดง ความคิดเห็นอย่างเปิดเผยในนาม "กลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย" ได้ออกมาแสดงความคิดเห็น โดยมีแถลงการณ์ถึงเหตุผล 14 ประการที่พวกเขาเห็นว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ไม่สมควรเป็น นายกรัฐมนตรีอีกต่อไป พร้อมกับการตั้งฉายาว่า "ขาดานในคราบนักบุญ" การเคลื่อนไหวครั้งนี้ นับเป็นความตื่นตัวทางการเมืองที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชนและเยาวชน

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มนักเรียน "ขาสั้น-คอซอง" นับเป็นการ เคลื่อนไหวทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษากลุ่มแรก ดังนั้นจึงเป็นปรากฏการณ์ที่ น่าสนใจและศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดให้นักเรียนมัธยมเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วม ทางการเมือง เพราะจะยังประโยชน์ในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ทางการเมืองให้กับเยาวชน ทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมือง มากขึ้น และทำให้สามารถคาดคะเนแนวโน้ม (trend) ทางการเมืองของประเทศได้ เนื่องจากการมี ส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนจะเป็นปัจจัยประการสำคัญที่จะหล่อหลอมบุคลิกภาพทาง การเมืองของบุคคล อันจะเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมทางการเมืองอันพึงประสงค์ต่อไปในอนาคต

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย เนื่องจากนักเรียนกลุ่มนี้ได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่แสดงออกต่อสาธารณชนอย่างเปิดเผย ทั้งยังมีการจัดการในรูปแบบขององค์กรที่ชัดเจนอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย
2. เพื่อได้ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเฉพาะประเด็นในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาศึกษา กรณีกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย ในช่วงระยะเวลาจากเดือนกุมภาพันธ์ 2549 จนถึงก่อนเหตุการณ์ปฏิวัติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ 19 กันยายน 2549

ข้อตกลงเบื้องต้น

ศึกษาเฉพาะกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตยเท่านั้น

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษากลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตยที่มีแนวทางไม่เห็นด้วยต่อการบริหารงานของรัฐบาล ซึ่งในขณะนั้นยังมีอำนาจในการบริหารประเทศทำให้การเก็บข้อมูลไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เพราะกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องมีความเกรงกลัวว่าจะได้รับผลกระทบจึงไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การเรียนรู้ทางการเมือง (Political socialization) หมายถึง การศึกษาเรื่องการเมืองของแต่ละบุคคล เป็นกระบวนการการศึกษาเรียนรู้ในด้านการเมืองที่เกิดจากตัวการต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อมในทุกชั้นตอนของชีวิต อันจะมีผลก่อให้เกิด

ความรู้ความเข้าใจ สำนักทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจคล้ายคลึงหรือต่างกัน ทั้งอาจเป็นการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนต่อระบบการเมืองที่ตนเกี่ยวข้องกันอยู่ก็ได้

ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง (Political knowledge) หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ในข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของประเทศ ความหมายและหลักการของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตลอดจนสิทธิเสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540

สำนักทางการเมือง (Self-in-politics) หมายถึง สำนักทางการเมืองจึงเป็นความตระหนักหรือการกำหนดตัวเองในทางการเมืองของบุคคลซึ่งเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง อันจะเป็นการปลูกฝังให้เกิดค่านิยมและทัศนคติในทางการเมือง

ความมีประสิทธิภาพทางการเมือง (Political efficacy) หมายถึง ความรู้สึกหรือความเชื่อของบุคคลที่ว่าตนเองมีศักยภาพทางการเมือง เชื่อว่าตนเองมีความเข้าใจในการบริหารงานของรัฐบาลและเชื่อว่าตนสามารถหาช่องทางเข้าไปมีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครอง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการบริหารของรัฐ นโยบายของรัฐหรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง ไม่ว่าจะในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ โดยที่กิจกรรมหรือการกระทำนั้นเป็นได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ ไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ไม่ว่าจะมีการจัดอย่างเป็นระเบียบหรือไม่ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน

กลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย (Students for Democracy of Thailand)
กลุ่มนักเรียนที่แสดงออกทางการเมืองกลุ่มหนึ่ง เป็นกลุ่มนักเรียนที่สนใจทางด้านการเมือง มีแกนนำในการก่อตั้งจำนวนสามคน ได้แก่ นายยศ (ประธานกลุ่ม), นายศิวารุช (รองประธาน) และนายภัทรนันท์ (โฆษก)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย

2. ได้แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้แก่ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย จำนวน 9 กรณี เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาและปัจจัยที่ของกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย
2. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย จำนวน 3 คน
3. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์พ่อแม่ผู้ปกครองของกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย จำนวน 6 คน โดยข้อมูลที่ได้ในส่วนนี้จะนำไปวิเคราะห์ร่วมกับการสัมภาษณ์ในส่วนที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียน

ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

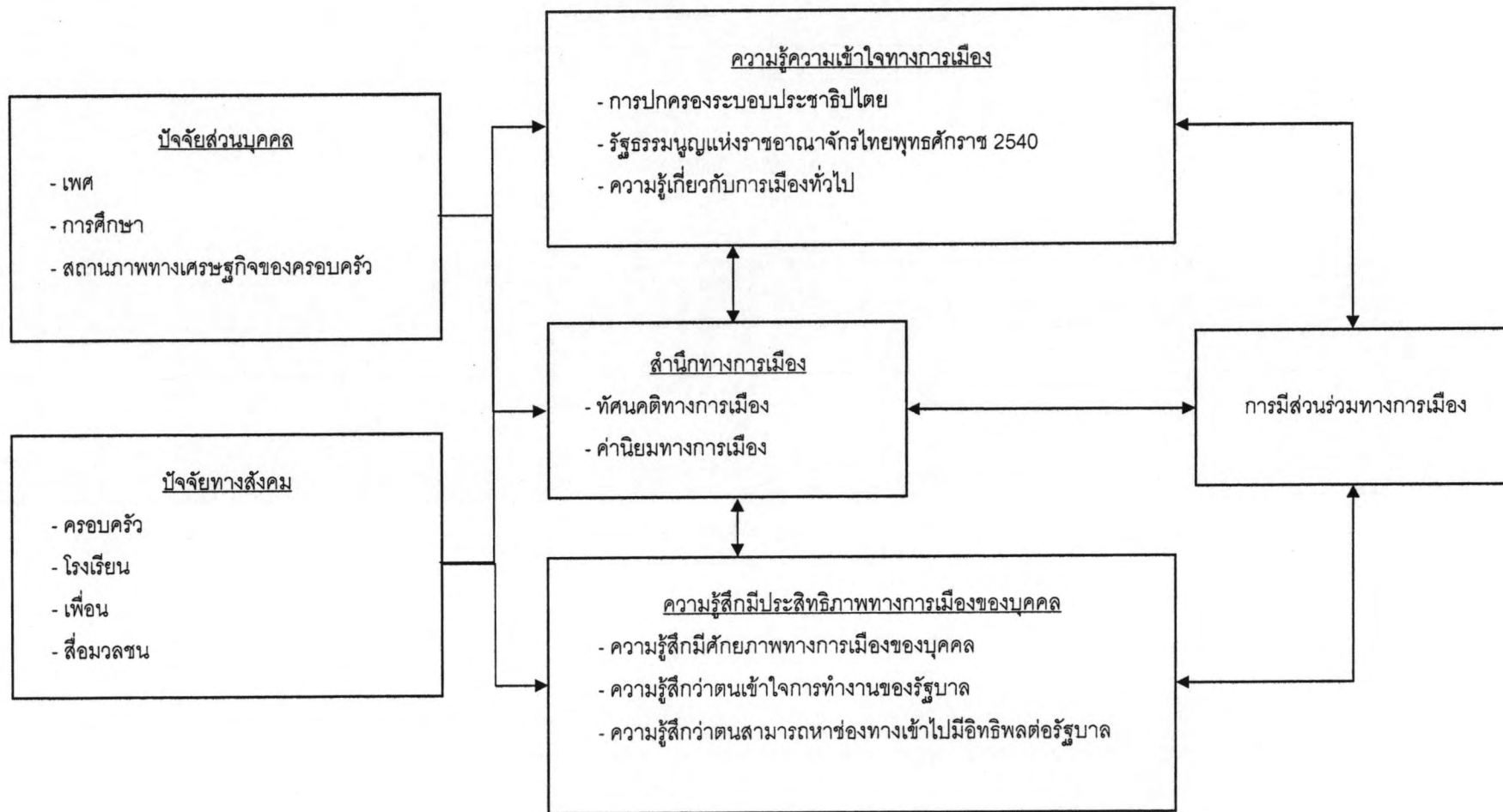
บทที่ 1 บทนำ ความเป็นมา วัตถุประสงค์การวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ข้อตกลงเบื้องต้น คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วิธีการดำเนินการวิจัย

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย กรณีศึกษากลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษากลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย